

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Igor Zgoliński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Siwek

SSN Paweł Kołodziejcki

w sprawie **J. K.**,

skazanego z art. 1 § 1 i 3 i in. dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 16 listopada 2022 r.,

wniosku pełnomocnika wnioskodawcy A. K. reprezentowanego przez opiekuna prawnego M. K.,

o wznowienie postępowania w przedmiocie stwierdzenia nieważności wyroku

Wojskowego Sądu Rejonowego w Rzeszowie z dnia 24 maja 1948 r. w sprawie o

sygn. Sr 280/48, zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu

Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 4 grudnia 1991 r., sygn. II AKz 35/91,

utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 28

października 1991 r., sygn. II Ko 592/91, oddalające wniosek o stwierdzenie

nieważności orzeczenia,

na podstawie art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k., art. 547 § 2 k.p.k.

postanowił:

- 1) wznowić postępowanie w przedmiocie stwierdzenia nieważności wyroku Wojewódzkiego Sądu Rejonowego w Rzeszowie z dnia 24 maja 1948 r. w sprawie o sygn. Sr 280/48, zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 4 grudnia 1991 r., sygn. II AKz**

35/91, utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 28 października 1991 r., sygn. II Ko 592/91;

2) uchylić postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 4 grudnia 1991 r., sygn. II AKz 35/91 oraz utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 28 października 1991 r., sygn. II Ko 592/91 i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Rzeszowie.

3) zwrócić uiszczoną opłatę od wniosku o wznowienie postępowania.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca wraz z matką H. K., na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, wnieśli w dniu 28 października 1991 r. o stwierdzenie nieważności wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Rzeszowie z dnia 24 maja 1948 r., sygn. Sr 280/48, na mocy którego ojciec wnioskodawcy J. K. został uznany za winnego czynów z art. 1 § 1 i 3, art. 259, art. 4 § 1 i art. 14 § 2 dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa za szereg czynów popełnionych w latach 1947 i 48 na karę łączną śmierci z utratą praw publicznych i praw honorowych na zawsze wraz z przepadkiem całego mienia na rzecz Skarbu Państwa. Wyrok powyższy wykonany został w dniu 3 czerwca 1948 r. przez rozstrzelanie J. K.. W przedmiocie wniosku o unieważnienie tego orzeczenia procedował Sąd Wojewódzki w Rzeszowie, który postanowieniem z dnia 28 października 1991 r., sygn. II Ko 592/91, żądanie oddalił. W wyniku zaskarżenia powyższego orzeczenia Sąd Apelacyjny w Rzeszowie postanowieniem z dnia 4 grudnia 1991 r., sygn. II AKz 35/91 utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

Pełnomocnik wnioskodawcy złożył wniosek o wznowienie postępowania unieważnieniowego, domagając się uchylenia, w następstwie uwzględnienia nadzwyczajnego środka zaskarżenia, wydanych przez sądy obu instancji orzeczeń,

przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Rzeszowie, a nadto dopuszczenia i przeprowadzenia dowodów z:

1. akt Sądu Okręgowego w Rzeszowie, sygn. II Ko 14/13, sprawy o stwierdzenie nieważności wyroku, a w nich postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 6 lutego 2013 r. wraz z uzasadnieniem,
2. pisemnego oświadczenia A. K., Z. K., S. S.,
3. opracowania P. S. „W imieniu Rzeczypospolitej...” fragment s. 366, Wymiar sprawiedliwości Polskiego Państwa Podziemnego na terenie Podokręgu AK R., wyd. IPD Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Oddział w R., R. 2014,
4. opracowania „Urząd Bezpieczeństwa w D. w latach 1944 – 1956”, R. S. (fragment s. 249-253 i 401), wyd. IPD Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Oddział w R., R. – W. 2020,
5. opracowania „Zapluty karzeł reakcji: wspomnienia AK-owca z więzień PRL” P. W.; red. Józef Ruszar, wyd. 3, Warszawa, Editions Spotkania, 1990 (fragment s. 9-54),
6. przesłuchania świadka M. J..

W uzasadnieniu wniosku wskazano, że Sądy w Rzeszowie, zarówno Wojewódzki jak i Apelacyjny, orzekały w przedmiocie wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku wydanego wobec J. K. na podstawie niekompletnego materiału dowodowego, dokonując ustaleń jedynie w oparciu o zeznania świadków i wyjaśnienia oskarżonych pierwotnego procesu z 1948 r. W konsekwencji powyższego przyjęły, że działalność J. K. miała charakter czysto kryminalny (a więc, że był on szefem bandy rabunkowej), a jej celem była wyłącznie chęć zysku. Nie nosiła ona natomiast cech działalności niepodległościowej. Ponadto zapadłe orzeczenia wydano w bardzo krótkim okresie po uchwaleniu tzw. ustawy lutowej, co miało istotne znaczenie w kontekście badania tamtego okresu i charakteru działania, zarówno skazanych, jak i aparatu represji pierwszych lat po II wojnie światowej na terenie Polski.

Wskazując na potrzebę wznowienia postępowania, pełnomocnik wnioskodawcy wskazał, że ujawniły się w sprawie nowe dowody, przekonujące jednoznacznie, że działalność J. K. przypisana mu wyrokiem skazującym, była

związana z aktywnością niepodległościową i nie była nakierowana na chęć zysku. Przemawiać mają za takim stanowiskiem dowody w postaci relacji świadków, do których dotarli członkowie rodziny J. K., a którzy zrelacjonowali swoje spostrzeżenia z tamtego okresu dotyczące sposobu uzyskiwania treści wyjaśnień przez oskarżonych wymuszonych torturami i niehumanitarnym traktowaniem. Tezę tę wspierają nadto materiały sprawy, w której stwierdzono nieważność wyroku wydanego wobec P. Ś.. Ten zaś skazany został za napad rabunkowy, którego miał się dopuścić wraz z J. K. i za posiadanie otrzymanej od niego nielegalnej broni. W tejże sprawie Sąd Okręgowy w Rzeszowie nie miał wątpliwości, że charakter owej działalności wpisywał się w działania niepodległościowe prowadzone pod dowództwem J. K., ps. S.. Orzekając w powyższej sprawie w roku 2013 r. sąd dysponował szerszym materiałem dowodowym, zarówno w postaci zeznań samego P. Ś. jak i stosownymi badaniami historycznymi, a nadto szeroką bazą orzecznictwa w tego typu sprawach. Pełnomocnik zwrócił uwagę na fakt, że po 2000 roku powstało wiele opracowań historycznych oraz przeprowadzono szereg badań naukowych podejmujących tematykę działalności niepodległościowej różnych organizacji „poakowskich”, w tym także grupy dowodzonej przez J. K., a także sposobu funkcjonowania ówczesnego wymiaru sprawiedliwości, przede wszystkim w aspekcie metod uzyskiwania wyjaśnień lub zeznań oraz ideologicznego i politycznego wymiaru procesów w latach 1945 – 1956. W tym zakresie wnioskujący odwołał się do konkretnych publikacji, cytując ich fragmenty, z których wynika między innymi, że podejmowane były przez funkcjonariuszy bezpieczeństwa działania, które miały na celu przedstawienie „S.” jako pospolitego bandytę, rabusia, co opierali na fakcie sprzedawania przez jego ludzi konfiskowanych przedmiotów. Realna działalność J. K. nie miała natomiast charakteru bandyckiego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Wniosek okazał się zasadny. Istotnie bowiem w dacie orzekania w przedmiocie wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku skazującego, wydanego w roku 1948 wobec J. K., Sądy nie dysponowały już choćby tak rozbudowanym dorobkiem badawczym i orzecznictwem. Co zaś kluczowe, nie dysponowały również

konkretnymi, odnoszącymi się do niniejszej sprawy dowodami, na które szczegółowo powołał się pełnomocnik wnioskodawcy. Wszystkie one w realiach niniejszej sprawy, w których dodatkowo – jak słusznie zauważył autor wniosku – pisemne motywy kontestowanych orzeczeń rażą swą lapidarnością, wymagały ponownej, dogłębnej weryfikacji w toku merytorycznego orzekania co do kwestii unieważnieniowej. Rolą sądu wznowieniowego nie jest przesądzanie treści końcowego rozstrzygnięcia w tej materii, niewątpliwie jednak przytoczone we wniosku argumenty, będące wynikiem ujawnienia obszerniejszego materiału dowodowego, który może mieć istotne znaczenie dla oceny działalności J. K. w aspekcie przepisów ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, spełniają kryteria wystąpienia podstawy wznowieniowej *propter nova*. Wystarczające na tym polu jest, by wskazywały na dostateczny stopień uprawdopodobnienia dopuszczenia się błędu w ustaleniach faktycznych, na których bazuje zaskarżone orzeczenie. Ten warunek został *in casu* zmaterializowany. Niewątpliwie bowiem w przedłożonych materiałach pojawiają się treści przedstawiające J. K. w całkowicie odmiennym świetle, aniżeli ustalił to Sąd Okręgowy w Rzeszowie z akceptacją instancji odwoławczej. Zachodzi nadto rażący dysonans z ustaloną rolą osób wspólnie działających z J. K. (vide akta II KO 14/13 Sądu Okręgowego Rzeszowie). Wszystko to implikuje co najmniej wątpliwości odnośnie do prawidłowości odkodowania charakteru jego działalności, które wymagają wnikliwej weryfikacji w następstwie analizy pełnego, zdecydowanie szerszego, zakresu materiału dowodowego.

Zestawiając powyższe realia z poszczególnymi podstawami wznowieniowymi, zauważyć trzeba, że odnoszą się one wprawdzie jedynie do postępowania rozstrzygającego o odpowiedzialności karnej. Niemniej jednak podzielić należy pogląd, zgodnie z którym wymienione w treści art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. prawomocne orzeczenie kończące postępowanie sądowe należy postrzegać w ujęciu szerszym i odnieść do postępowania rozstrzygającego w przedmiocie procesu, a więc nie wyłącznie odpowiedzialności karnej. W tym stanie rzeczy wniosek o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym

postanowieniem oddalającym wniosek o stwierdzenie nieważności orzeczenia, stosownie do powyższej ustawy, uznać należało za dopuszczalny na podstawie art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. (por. np. postanowienia SN: z dnia 9 marca 1999 r. sygn. II KO 250/98, z dnia 30 października 2001 r., sygn. II KO 117/00, z dnia 26 lutego 2003 r., sygn. II KO 38/02).

Kierując się powyższymi argumentami Sąd Najwyższy stwierdził, że zachodziły przesłanki określone w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k., implikujące potrzebę wznowienia postępowania w przedmiocie unieważnienia wyroku wydanego wobec J. K., uchylenia orzeczeń sądów obu instancji w tej materii i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania. W jego toku winna zostać dokonana powtórna ocena merytoryczna aktualnie dostępnego materiału dowodowego, co pozwoli na wydanie rozstrzygnięcia opartego na całokształcie okoliczności przedmiotowej sprawy.

I.n

ał